

LUNDS UNIVERSITET
Institutionen för östasiatiska språk

KANDIDATUPPSATS
Kinesiska 81-100 p, HT 2006

Gunnar Norrman
Kastanjegatan 7:418
223 59 Lund
073-667 52 34
gunnar.norrman@gmail.com

Kinas ofullbordade revolution

– om romanisering av kinesiska språket

Handledare: Michael Schoenhals
Institutionen för östasiatiska språk

Innehåll

Abstract	3
1. Inledning	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Frågeställning och disposition	5
2. Historisk översikt	6
2.1 Tidig fonetisering	6
2.2 Moderniseringsrörelsen	7
2.3 Republiken Kina	9
3. <i>Gwoyeu romatzyh</i>	10
3.1 Romaniseringsrörelsens början	11
3.2 Gwoyeus egenskaper	12
3.2.1 Ortografi	12
3.2.2 Uttal	13
3.3 Gwoyeus nedgång	14
4. <i>Latinxua sinwenz</i>	14
4.1 Tiden i Sovjet	14
4.2 Rörelsens intåg i Kina	16
4.3 Sinwenzs egenskaper	17
4.4 Sinwenzs nedgång	19
5. Modern utveckling	20
6. Sammanfattning	21
7. Diskussion	24
7.1 Skäl till romanisering	24
7.2 Möjlighet till romanisering	26
7.2.1 Ord	26
7.2.1.1 Definition av ett ord	27
7.2.1.2 Stavelser och entavighet	27
7.2.1.3 Morfem	28
7.2.2 Ortografi	29
7.2.3 Skrivspråk	31
7.2.4 Situationen idag	32
7.2.5 Sammanfattning	32
7.3 Hinder för romanisering	33
8. Slutsatser	34
Litteraturförteckning	35
Exempel på transkriberad text	36

Abstract

This paper deals with questions of romanization of the Chinese language. It examines the history of phonetic Chinese transcription and writing systems, from the first occurrences of such systems in the 16th century to the present day. The paper's main focus is on the two systems *Gwoyeu Romatzyh* and *Latinxua Sinwenz* which were in use from the 1920s to the 1940s and aimed at replacing Chinese characters as a writing system.

The paper raises the questions: why the desire to abandon Chinese characters altogether? Is it possible to write Chinese with a phonetic script? And, if the reasons for abandoning the characters are valid and their substitution by a phonetic script is possible, why has this not been done?

The paper is roughly divided into two parts. The first part, in six chapters, begins with a brief history of the early romanization up to the turn of the 19th century, followed by the bulk of the text concerning historical and technical aspects of *Gwoyeu Romatzyh* and *Latinxua Sinwenz*. The last chapter of the first part is a brief history of the development of the romanization of Chinese language until today.

The second part of the paper concerns a number of theoretical aspects of the romanization of Chinese in general and the two systems under scrutiny in particular. First it deals with the first question posed, i.e. whether the reasons are valid. Then it examines the possibility of romanization by discussing what constitutes a word in Chinese, and problems connected with that definition. It also discusses orthography and written style, and seeks to answer the question why a romanization of Chinese has not been undertaken.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

I slutet av artonhundratalet insåg många kinesiska intellektuella att Kina var i desperat behov av förnyelse. Denna insikt hade kommit som en överraskning efter förlusterna i opiumkriget – då Kina besegrades av västerländsk militär, och delats upp mellan de största västmakterna – och tog sig under tiden innan sekelskiftet formen av en moderniseringsrörelse. Rörelsens företrädare ansåg att Kina behövde skaffa sig sådant som betraktades som grunden för de västerländska nationernas styrka och framgångar – en modern teknik, moderna idéer och en modern konstitution. På det hela taget ville man göra sig av med allt vad det gamla Kina utgjorde, och ersätta det med något nytt.

¹ Detta gällde även på språkets område.

Det kinesiska språket – eller snarare den kinesiska skriften – sägs vara världens längsta sammanhållna språktradition, och har spelat en oöverskattbar roll i kinesisk kultur och historia. Den har verkat för sammanhållning av imperier, och varit ett medium för litteratur och filosofi i millennier. De kinesiska tecknen har sedan urminnes tid utgjort det enorma riket Kinas enda form av skrift, men har som skriftsystem betraktat inte varit helt oproblematiskt.

När det kommer till det kinesiska skriftsystemets struktur, råder det motstridiga uppfattningar, både bland fackmän och lekmän. Den kinesiska teckenskriften betraktas av vissa som makalöst välanpassad till det kinesiska språket, både i det att den kan användas för att lösa fatala problem hos språkets struktur², och i det att den kan överbrygga den komplexa lingvistiska situation som råder i Kina, med så många ömsesidigt obegripliga dialekter.³ Andra betraktar dock teckenskrift som behäftat med många problem – svårt att lära sig, svårt att låna ord från andra språk – och ett omständigt sätt att skriva ett språk där det inte alls är nödvändigt. Vissa hävdar rentav att alla de problem som anses kunna lösas med hjälp av tecken i själva verket beror på teckenskriften själv.⁴

Under nittonhundratalets första decennier rådde en livlig språkreformsdebatt,

¹ Jonathan D. Spence, *The Search for Modern China* (New York: W.W. Norton & Co., 1999).

² Geoffrey Sampson, *Writing Systems* (Stanford: Stanford University Press, 1985), 168 ff.

³ Insup & Martin M. Taylor, *Writing and Literacy in Chinese, Korean and Japanese* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995), 130.

⁴ Wm. C. Hannas, *Asia's orthographic dilemma* (Hawai'i: Hawai'i University Press, 1997), 19.

där åsikterna spände från att helt göra sig av med det kinesiska språket, på olika obskyra grunder⁵, till att ersätta den komplicerade teckenskriften med en enklare fonetisk skrift. Under loppet av några decennier konstruerades en stor mängd fonetiska skriftsystem, av olika utformning och med olika syfte. Två av dessa var *Guóyǔ luómǎzì* (国语罗马字, “Romaniseringen av det nationella språket”) och *Lādīnghuà xīnwénzì* (拉丁化新文字, “Den nya latinska skriften”),⁶ vars mål var att helt ersätta de kinesiska tecknen med en ny skrift, baserad på latinska bokstäver.

Dessa två system visar sig lämpade för jämförelse av språkreformrörelsen i stort. De intar tydliga positioner i flera frågor som varit centrala under hela rörelsens gång och ställer viktiga problem med den kinesiska teckenskriften på sin spets.

1.2 Frågeställning och disposition

Syftet med denna uppsats är att jämföra dessa två system, i hopp om att ge en överblick över de problem som är förknippade med en kinesisk skriftreform, samt se vilka förslag till lösningar på dessa problem som uppkommit.

Jag gör detta utifrån ett antal frågeställningar. För det första, varför och i vilket syfte ville man ersätta den gamla teckenskriften med en fonetisk? Därefter, beroende på kinesiska språkets särdrag, är detta ens möjligt? Och slutligen, om detta är möjligt, och om skälen är goda, varför har så inte skett?

Uppsatsens första del kommer ägnas åt en genomgång av romaniseringen från de tidigaste förekomsterna i slutet av 1500-talet, fram till tiden för de aktuella systemen under 1920-talet. Därefter kommer en mer detaljerad genomgång av *Guóyǔ luómǎzì* och *Lādīnghuà xīnwénzì*, med dessa systems bakgrund och historia, deras förslag till romanisering samt problem förknippade med dessa. Efter en kortfattad genomgång av skriftreformen fram till idag och en sammanfattning, kommer jag i diskussionsdelen analysera de problem som uppkommit mera genomgående. Den sista delen av uppsatsen kommer bestå av slutsatser jag har dragit i detta arbete.

Upplägget är således tudelat: de första delarna är avsedda att ge en överblick över ämnet, medan diskussion och eventuella svar är förlagda till uppsatsens sista delar.

⁵ Det fanns exempelvis de som ansåg att förekomsten av tonade konsonanter i tyskan var det som gjorde Tyskland starkt, och frånvaron av tonade konsonanter i kinesiskan var det som höll Kina svagt.

⁶ För transkription används huvudsakligen *pīnyīn*, samt i vissa fall systemens egen ortografi.

2. Historisk översikt

2.1 Tidig fonetisering

Kina hade tidigt kontakt med länder och folk som använde sig av någon form av fonetisk skrift, bland annat indier, mongoler och tibetaner. Dessa skriftsystem påverkade dock aldrig kineserna i någon högre uträkning. Men det behövdes något sätt att notera uttalet hos tecknen, då information om uttal saknas i tecknen själva. Ett system gick ut på att ersätta ett komplicerat tecken med ett enklare med samma uttal (kallat *zhíyīn* 直音), och ett annat på att kombinera två tecken, där det första stod för den inledande konsonanten, och det andra för efterföljande led inklusive ton (kallat *fǎnqiè* 反切). Dessa system uppstod redan under Östra Han-dynastin (år 25-220), och användes bland annat i det stora *Kangxi* 康熙-lexikonet från Qing-dynastin (1644-1911), men endast för undervisning och i lexikon.

De första försöken till romanisering av den kinesiska skriften, dvs. att skriva kinesiska med ett västerländskt alfabet, utfördes av jesuitiska missionärer i slutet av 1500-talet. Vid denna tid konstruerade italienaren Matteo Ricci ett antal system för att notera den talade kinesiskan. Trots ett visst intresse för Riccis arbete, var det först när en fransk jesuit, Nicolas Trigault, år 1626 publicerade en bok där han noterade uttalen för omkring 20 000 tecken, som dessa försök skapade intresse hos de kineser som studerade kinesisk fonetik.⁷ Trigaults bok, som publicerades på kinesiska, var främst tänkt som en hjälp för utlänningar vid studiet av kinesiska språket.

Under de första århundradena av Qīng, låg mycket av arbetet med en kinesisk fonetisk skrift nere, eftersom kejsarhuset intog en negativ ställning gentemot utlänningar.⁸

Först i början av 1800-talet återupptogs arbetet med en fonetisk skrift av protestantiska missionärer. Dessa ville använda den enklare fonetiska skriften för att sprida sina läror bland landets ännu icke läskunniga befolkning, snarare än som hjälp vid teckenstudier. Till skillnad från jesuiterna några århundraden tidigare, som betraktade kinesiska språket som ytterst beroende av tecken, insåg nu många möjligheten att skriva kinesiska uteslutande med latinska bokstäver, och vissa

⁷ John DeFrancis *Nationalism and Language Reform in China* (New Jersey: Princeton University Press, 1950), 16.

⁸ *Dangdai Zhongguo de wenzigaige*, Dangdai Zhongguo congshu, (Beijing: Dangdai zhongguo chubanshe, 1995), 3.

förutsade även att de kinesiska tecknen inom bara några år skulle ge vika för en latinsk skrift.⁹

Under mitten av 1800-talet, i samband med opiumkriget och öppnandet av fördragshamnarna, publicerades en mängd material på romaniserad kinesiska. Texterna bestod oftast av heliga skrifter, katekeser, böner, hymner och texter om teologi, men även arbeten om geografi och aritmetik förekom. Dessa texter skrevs till en början uteslutande på olika dialekter, då missionärerna huvudsakligen vistades i de sydliga provinserna och utmed kusten. Romaniserad skrift baserad på dialekter användes också av myndigheterna i koncessionsområdena. De skrifter som publicerades i de norra och västra delarna av landet, skrevs huvudsakligen med tecken. På det hela taget var dock de biblar som publicerades på olika former av romaniserad kinesiska bara en bråkdel av den totala mängden.¹⁰

Till största del var romaniseringen ännu ett problem som diskuterades bland utlänningar, och inte så mycket bland kinesiska intellektuella själva.

2.2 Moderniseringsrörelsen

Problemen med den kinesiska skriften uppmärksammades bland kineserna på allvar först i och med den moderniseringsrörelse som drog igång i slutet av 1800-talet.

Det första kinesiska systemet för fonetisk skrift konstruerades av en man vid namn Lú Zhuàngzhāng 卢懋章, som efter studier i Singapore återvänt till Kina som lärare i engelska och kinesiska. År 1892 publicerade han på egen hand ett system för fonetisering, baserat latinska bokstäver men med förändringar i form. Han ansåg att tecken var för svåra att lära sig, och tog tid i anspråk som skulle kunna ägnas åt studier av mer relevanta ämnen. Syftet med denna skrift var huvudsakligen att underlätta vid inläringen av tecken, och göra det möjligt för folk att själva studera tecken utan hjälp av en lärare.

Många av moderniseringsrörelsens framträdande personer, bland andra Kāng Yǒuwéi 康有为 och Liáng Qǐchāo 梁启超, inspirerades av systemet, och gav sitt stöd till skriftreformerna.

Lú Zhuàngzhāng inspirerades senare, under en vistelse på Táiwān, av japansk skrift, och övergav sitt system till förmån för en ny skrift baserad på formen hos

⁹ DeFrancis (1950), 19.

¹⁰ Ibid, 23.

kinesiska kanatecken. De japanska skriftreformerna inspirerade även Wáng Zhào 王照, en ämbetsman vid hovet, som efter änkekejsarinnans statskupp och nedslag mot hundradagarsreformerna 1898, flydde till Japan. När han vid sekelskiftet återvände inkognito till Kina, konstruerade han ett eget system, liknande de japanska kanatecknen, som han publicerade i en skrift betitlad *Det fonetiska mandarinalfabetet* 《官话合声字母》. Han grundade även ett flertal skolor som undervisade i det nya skriftsystemet.

En rival till Wáng Zhào var Láo Nǎixuān 劳乃宣. Då de flesta andra systemen vid denna tid lade stor vikt vid ett enat uttal, förordade Lao separata skriftsystem för alla stora dialektområden. Många uttalade vid denna tid mottot ”tvinga syd följa nord” (强南以就北), det vill säga att utbilda hela landet i ett riksspråk baserat på mandarindialekten. Lao förespråkade istället att ”locka syd att vända sig mot nord” (引南以归北). Han menade att så snart folket blev läskunnigt, oavsett i vilken dialekt, skulle de mycket enkelt och naturligt kunna lära sig riksspråket. I detta utgjorde Wang och Lao varandras motsatser, och denna motsats bildade kulmen av fonetiseringsrörelsen under slutet av Qīng.

Mellan 1892 och 1910 skapades sammanlagt 28 olika system, med olika användning av skriftsymboler, noteringsmetoder och uttalspreferenser. De statistiskt vanligaste systemet var dock ett användande kanaliknande tecken betecknande ett för- och ett efterled – en metod som kallades *qieyin* 切音 – baserat på mandarinuttalet.¹¹

Dessa olika system nådde olika grad av framgång. Lú Zhuàngzhāng uppmärksammades tidigt, och var nära att erhålla kejsarens stöd, innan denne placerades i husarrest av änkekejsarinnan. Wáng Zhào levde länge inkognito, utan möjlighet till officiellt stöd. I takt med att hans skolor spreds, och hans skrift fick större erkännande, blev han dock väl mottagen av vissa lokala makthavare och militärer. En av dessa var general Yuán Shìkǎi 袁世凯, som visserligen hjälpt änkekejsarinnan att krossa hundradagarsreformerna vilket sände Wang i exil, men nu erbjöd sin hjälp. Dennes stöd grundade sig på insikten att den japanska militärens styrka låg i soldaternas läs- och skrivkunighet, och han ville själv stärka sin egen armé med samma medel. När denne några år senare förlorade sitt anseende hos kejsarhuset, drabbades Wang likaså. Láo Nǎixuān erhöll mer stöd än de båda tidigare,

¹¹ *Dangdai Zhongguo* (1995), 6.

och fick rentav träffa änkekejsarinnan själv. Han ombads att skicka in sina förslag till berörda ministerier, vilket han gjorde i flera omgångar, men vilka alltid ignorerades. Efter revolutionen föll hans system i glömska, och andra förslag tog dess plats.

2.3 Republiken Kina

I och med republikens bildande uppstod för första gången verkliga möjligheter att få till stånd en språkreform. Den nya regeringen verkade positiv till de förslag som framkommit under fonetiseringsrörelsen. Utbildningsministeriet – under ledning av Cài Yuánpéi 蔡元培, en man med ett gott öga till språkreformer – påbjöd 1912 en ”konferens för uttalets enande” (读音统一会). Denna konferens uppdrag bestod dels i att besluta om ett enhetligt uttal för tecknen, dels att analysera vilka grundljud detta uttal skulle bestå av, och slutligen att besluta om ett skriftsystem för dessa grundljud.

Konferensen inleddes den 15 mars 1913, under kaosartade förhållanden. Under den korta tid som förflutit hade Cài Yuánpéi avgått från sin post, och klimatet för språkreformerna hade ändrats avsevärt. Yuán Shìkǎi hade valts till republikens president, och han visade lite intresse för reformen, trots sitt stöd till Wáng Zhào några år tidigare, och trots att Wáng Zhào själv var vice ordförande på konferensen. Deltagarna delades snart upp i två falanger, där den ena förespråkade ett riksspråk, och den andra ge alla dialekter samma status. Konferensen pågick i dryga två månader, och enighet nåddes först genom handgemäng mellan två av falangernas representanter.¹²

Resultatet blev ett riksspråk baserat på mandarinuttalet, och som skulle noteras med 39 kanaliknande symboler. Riksspråket döptes till *guóyǔ* 国语 – Det nationella språket – och skriften döptes till *zhùyīn zìmǔ* 注音字母, eller *guóyīn zìmǔ* 国音字母 – Det nationella alfabetet.

Ett förslag lades fram till Utbildningsministeriet där det bland annat ingick att alla provinsers högsta ledning skulle skapa byråer för spridning av alfabetet, grundskolans litteraturkurs bör ersättas eller utökas med språkkurser, och att alla läroböcker och officiella dokument skulle indikera uttal, i enlighet med den ordbok med riksspråksuttal som skulle tryckas. Efter detta hände ingenting.

¹² En av dialektfalangens ledare uttalade ordet för ricksha på shanghaidialekt, vilket av Wang Zhao uppfattades som svordomen *wangbadan*, varvid den förre blev jagad ut ur rummet för att inte återvända.

Först efter Yuán Shikǎis död 1918 godtogs det nationella alfabetet officiellt av nationalistregeringen – och används än idag på Táiwān – och man påbjöd att grundskolan skulle använda fonetisk skrift istället för tecken de två första åren, vilket aldrig genomfördes.

Under denna tid hade fokus skiftat. I och med 4 maj-rörelsen – från början en proteströrelse mot Japan, men som blev en rörelse för kulturell förnyelse– ställdes krav på mer grundläggande reformer. Man ville nu inte längre bara skapa ett system för att notera uttal, utan röster höjdes för att helt ersätta kinesiska tecken.

3. Gwoyeu romatzyh

I mars 1918 skrev Qián Xuántóng 钱玄同 ett öppet brev till Chén Dúxiù 陈独秀, dåvarande redaktör för tidskriften *Xīn Qīngnián* (新青年) – det huvudsakliga språkröret för de radikala rösterna för demokrati och litteraturreform – där han uttryckte behovet av att, i syfte att göra sig av med konfucianismen, även göra sig av med det kinesiska språket. Han ansåg att detta till sin form inte gjorde annat än att förmedla konfucianistisk och daoistisk ideologi, vilket var det gamla kejsardömetts arv. Chén motsatte sig visserligen att göra sig av med den talade kinesiskan (och som Qián föreslog ersätta den med esperanto), men föreslog istället språket skulle skrivas med en latinsk skrift.¹³

Detta utbyte symboliserar en vändning i debatten rörande den kinesiska skrifthereformen, och utgjorde startpunkten för den romaniseringsrörelse som skulle komma att bli central under de kommande decennierna.

Andra viktiga synpunkter vid denna tid kom från bland andra Fù Sīnián 傅斯年, som i ett nummer av tidskriften *Xīn cháo* 新潮 1919 uttryckte vad han ansåg borde vara riktningen för reformerna. Han förespråkade användandet av latinska bokstäver för skriften, och den nyligen erkända uttalsstandarden för uttalet, samt att skriften skulle struktureras efter ord snarare än tecken. Denna sista punkt utvecklades också av lingvisten Lí Jǐnxī 黎锦熙, som i en specialutgåva av *Guóyǔ yuèkàn* år 1923 behandlade sammansättningen av ord i talat språk, och skylldes den tidigare reformrörelsens misslyckande på att de inte uppmärksammat just detta.

I samma utgåva publicerades även den förmodligen viktigaste texten för den

¹³ DeFrancis (1950), 68; S. Robert Ramsey, *The Languages of China* (New Jersey: Princeton University Press, 1987), 3.

nybildade romaniseringsrörelsen, nämligen Zhào Yuánrèn 赵元任 ”Forskning rörande den latinska skriften av det nationella språket” 《国语罗马字母的研究》, som i princip var ett utkast till det system som senare skulle få större genomslag.

3.1 Romaniseringsrörelsens början

I augusti 1923 bildades på begäran av Qián Xuántóng en ”kommitté för studerandet av romaniserad stavning för riksspråket” (国语罗马字拼音研究委员会) under utbildningsministeriet, vars uppgift var att utreda de förslag som förekommit, dels angående egenskaperna hos en romaniserad stavning, och dels om möjligheterna att göra denna till nationell standard. På grund av den politiska situationen, fick denna kommitté dock inte mycket utträttat.¹⁴

Senare började en grupp ur kommittén samlas informellt hemma hos Zhào Yuánrèn, för att diskutera romaniseringsfrågan. Denna grupp bestod av Lí Jīnxī, som var specialist på kinesisk grammatik, Qián Xuántóng och Wāng Yí 汪怡, som båda studerade fonetik, samt Lín Yǔtáng 林语堂, en välkänd författare. Det första mötet hölls i september 1925, och inom loppet av ett år hade man enats kring ett system för romanisering av det nationella språket, vilket i stort sett var detsamma som föreslagits av Zhào Yuánrèn några år tidigare. Skriften döptes till *guóyǔ luómǎzì* 国语罗马字, och skrevs i sin egen ortografi som *Gwoyue Romatzyh* (hädanefter benämnt *Gwoyue*). Samma år, 1926, fick man kommittén att presentera systemet för utbildningsministeriet.

Förslaget mötte inget omedelbart gehör. I november samma år uttalade utbildningsministeriets ”Förberedande kommitté för enandet av ett nationellt språk” (国语统一筹备会) ett inofficiellt tillkännagivande, vilket lød: ”[*Gwoyue*] ska likställas med den fonetiska skriften i syfte att hjälpa till vid spridningen det nationella uttalet. Därefter ska det *Nationella uttalslexikonet* revideras, att enligt den auktoritativa uttalsstandardens skrivas med latinskt alfabet. När den fonetiska skriften utökats med dessa, ska man inom utbildning, kommunikation samt produktion och handel, när behovet av latinsk skrift uppstår, använda denna modell som standard, att den må användas som en tydlig norm och ett passande allmänt bruk.”¹⁵

Det var först två år senare, 1928, när Cài Yuánpéi 蔡元培 åter hade utsetts till ledare

¹⁴ DeFrancis (1950), 73.

¹⁵ *Dangdai Zhongguo* (1995), 23.

för utbildningsministeriet, som systemet offentliggjordes av nationalistregeringen.

Redan efter den första inofficiella tillkännagivelsen, började dock systemets initiativtagare författa läsmaterial och artiklar för att sprida den nya skriften. Några av de mest välkända texterna skrevs av Zhào Yuánrèn själv, och var översättningar av *The Chamberly Triangle* av A. A. Milne (kallad *Tzueyhow Wuu-fen Jong* 最后五分钟), och *Through the Looking-glass* av Lewis Carroll. Det grundades även tidskrifter på *Gwoyeu* vilka till största delen var ägnade att diskutera tekniska aspekter av systemet.

Man genomförde också ett antal experiment med utbildning i *Gwoyeu*. Ett bland järnvägsarbetare i Henan 1934, där arbetarna påstods blivit läs- och skrivkunniga i alfabetet på fyra månader, och ett annat bland bönder i Shāndōng 1936, som också sades vara framgångsrikt.¹⁶

3.2 Gwoyeus egenskaper

3.2.1 Ortografi

Den fonetiska transkriberingen liknar i princip *pīnyīn*, med ett antal skillnader. I *Gwoyeu* motsvarar de tre stavningarna *j*, *ch*, och *sh* både *zh*, *ch* och *sh* i *pīnyīn*, samt *j*, *q* och *x*, då de följs av ett *i*. Det *i* som förekommer i *zhi* och *si*, ersätts med ett *y*. Andra mindre skillnader är att *ü* i *pīnyīn* motsvaras av *iu* i GR, medan *iu* i *pīnyīn* motsvaras av *iou* i GR. Likaså stavas *un* och *ui*, *uen* och *uei* respektive, och slutligen skrivs *c* och *z* som *ts* och *tz*, och *ao* som *au*.

Det mest framträdande draget i GR är dock noteringen av toner med hjälp av morfologi, istället för med diakritiska tecken eller siffror som används i andra system. Metoden för tonnoteringen är svår att sammanfatta, då den varierar både med ton och uttal, där sättet att notera tonen bland annat beror på den inledande konsonanten. Regelverket för tonnoteringen kan ses som en uppsättning regler med undantag.

En förstaton skrivs i grundform utan någon förändring, såtillvida begynnelsekonsonanten inte är *l*, *r*, *m* eller *n*, då denna ton noteras med infixet *h* efter konsonanten. Hos stavelser med dessa konsonanter utgör grundformen istället en andraton.

Andratoner noteras, utöver detta, med tillägget *-r* efter vokalen, undantaget vokalererna *u* och *i*, som skrivs *w* och *y*, såtillvida de inte står i final position, då de

¹⁶ DeFrancis (1950), 78.

istället föregås av *w* respektive *y*. Om de i dessa fall ersätts med *w* och *y*, noterar de istället fjärdetoner.

För tredjetoner gäller att vokalen dubblas, undantaget diftonger med *a*, då ett efterföljande *i* förvandlas till ett *e*, och ett *u* till ett *o*. I diftonger utan *a*, fördubblas den bokstav som kommer först i alfabetet. Om stavelsen inleds med *i* eller *u* (och ibland *e* eller *o*), kan denna dock, av rent estetiska skäl, ersättas eller föregås av ett *y* (för *i* och *e*) eller ett *w* (för *u* och *o*), förutsatt att stavelsen inte blir likadan som någon annan. Detta gäller även för ton fyra.

Hos fjärdetoner tillkommer huvudsakligen ett suffix med *-h*, förutom de stavelser som slutar på *-l* eller *-n*, som istället fördubblas, eller de som slutar på *-ng*, som istället skrivs *-nq*. Diftonger och estetiska förändringar fungerar som nämnts ovan.

Utöver detta noteras en stum ton skriven med den ursprungliga tonen, fast med en punkt framför. Vissa ord har även speciell stavning, exempelvis *romatzyh* i systemets namn, som egentligen skulle skrivas *luomaatzyh*. Tonsandhi noteras heller inte. Ett annat särdrag är också sättet på vilket Běijīngdialektens *r*-ljud noteras, som, då *-r* redan används för att notera ton två, istället skrivs med *-l* (eller *-el*, beroende på om stavelsen slutar på *i*, *y*, eller *iu*).

3.2.2 Uttal

GR tog i sitt system ställning i en fråga som vid denna tid redan diskuterats i åtskilliga decennier, nämligen den om ett riksspråk.

Trots att denna fråga länge diskuterats hett, hade det vid denna tid blivit allmän uppfattning att någon form av riksspråk var nödvändigt. Vad som skulle utgöra detta riksspråk var däremot inte helt klarlagt. Resultatet av konferensen om ett nationellt språk 1913, blev en urvattnad version av mandarin som var en blandning av nordliga och sydliga dialekter och ansett vara det ideala uttalet, men som inte hade någon motsvarighet hos någon faktiskt talad kinesiska.¹⁷ Detta var det uttal som godkändes av nationalistregeringen 1918, och som förespråkades av bland andra Fù Sīnián i början av romaniseringsrörelsen. GR förkastade detta konstruerade riksspråk, och valde att basera sitt uttal på en befintlig Běijīngdialekt, närmare bestämt på den hos en Běijīngbo som erhållit grundskoleutbildning.

¹⁷ Chen Ping, *Modern Chinese: History and Sociolinguistics* (UK: Cambridge University Press, 1999), 18.

3.3 Gwoyeus nedgång

Trots att systemet skapats i syfte att fungera som ett genuint skriftsystem, och på sikt som en ersättning för teckenskriften, accepterades det av nationalistregeringen enbart som ”den andra modellen av det nationella alfabetet” (国音字母第二式). Nationalistregeringen tillskrev den således bara en supplementär status till tecknen, med samma funktion som det nationella alfabetet redan fyllde. Den nationella alfabetets tecken, *zhùyīn zìmǔ*, döptes också vid denna tid om till *zhùyīn fúhào* 注音符号, för att ytterligare klargöra att det inte var fråga om ett självständigt skriftsystem.

Spridningen av systemet gick också långsamt. Myndigheternas intresse för romanisering hade under denna tid svalnat avsevärt. Kritiska röster höjdes också som anklagade systemet för att vara alltför komplicerat och belamrat med oviktiga detaljer. Bernhard Karlgren ansåg till exempel att systemet var baserat på ett antal ”fatale fonetiska lögnar” och oanvändbart. Den allmänna uppfattningen var att skriften var mer lämpad för utbildade lingvister än för vanligt folk. *Gwoyeu* nådde heller inte långt utanför den bildade kretsen, och redan omkring 1934 började rörelsen avta i styrka.

4. Latinxua sinwenz

4.1 Tiden i Sovjet

I Sovjet bodde i 1920-talets början en mängd kinesiska intellektuella. Dessa var huvudsakligen förknippade med det i Kina nystartade kommunistpartiet, och hade åkt till Moskva för att studera. Här uppstod i slutet av 20-talet en annan rörelse parallellt med den i Kina. Man fortsatte det arbete som påbörjats under 4 maj-rörelsen, men man inspirerades dessutom av reformerna i Sovjet.

Sovjet stod liksom Kina inför en komplicerad språklig situation, med en mängd olika folkgrupper och språk som skulle införfassas i den sovjetiska staten. Här löste man (till en början) denna fråga med att uppmuntra de olika gruppernas säregenskaper. Mycket arbete lades på att utveckla de olika skriftsystem som fanns, och för de som saknade egna system, utveckla nya, både kyrilliska och latinska.

Under denna tid fanns det i Sovjet omkring 100 000 bofasta kineser, främst i sovjetiska fjärran östern, men också i den centralasiatiska regionen. De var huvudsakligen arbetare från nordöstra Kina, som försörjde sig i gruvor och hamnar,

och var till största del analfabeter. Många av de intellektuella i Moskva fattade intresse för de sovjetboende kinesiska arbetarnas språksituation.

En av dessa var Qú Qiūbái 瞿秋白, som sedermera skulle bli rörelsens främste förespråkare. Han arbetade 1921 i Moskva som journalist, där han även forskade om de olika förslag till kinesisk alfabetisering som förekommit, vilket resulterade i skriften *Lādīnghuà Zhōngguó zì* 《拉丁化中国字》. Från 1923 arbetade han politiskt i Kina, men när han återvände till Sovjet 1927, fortsatte han arbetet, tillsammans med andra sovjetboende kinesiska intellektuella (bla. Wú Yùzhāng 吴玉章 och Xiào Sān 肖三), samt den sovjetiska lingvisten V.S. Kolokolov, och sedermera även sinologen A.A. Drugunov), och publicerade 1929 skriften *Zhōngguó lādīnghuà zìmǔ fāng'àn* 《中国拉丁化字母方案》, tryckt på ryska, kinesiska, samt latiniserad kinesiska.

Denna skrift rönt mycket uppmärksamhet även hos sovjetiska intellektuella, och den kinesiska latiniseringen blev ett hett diskussionsämne, både i sovjetiska och kinesiska kretsar. En kommitté bestående av framträdande sovjetiska lingvister och sinologer bildades i oktober 1930, och lade i januari 1931 fram en rapport till vetenskapsakademin i Leningrad.¹⁸ Där gick de igenom alla relevanta detaljer rörande alfabetiseringen, samt föreslog ett latiniseringssystem, i princip likadant som det som föreslagits av Qú Qiūbái, men med vissa ändringar (mer om detta nedan). Systemet döptes också – i sin egen ortografi – till *latinxua sinwenz* (hädanefter kallat *Sinwenz*).

Under kommande år hölls två konferenser som diskuterade och även fattade viktiga beslut i frågan. Den första konferensen för latinisering av kinesiska hölls i september 1931 i Vladivostok, och bestod både av kinesiska och sovjetiska representanter, allt som allt 87 deltagare. Där godtog man enhälligt skrivelsen *Principer och bestämmelser för latiniseringen av kinesiska tecken* 《中国汉字拉丁化的原则和规则》. Man beslutade också att undervisning i *latinxua sinwenz* skulle göras obligatorisk i alla kinesiska skolor i Sovjet, att läroböcker och andra böcker på *Sinwenz* skulle tryckas, samt att kampanjer skulle startas i syfte att utrota analfabetismen med hjälp av *Sinwenz*. I oktober följande år hölls ytterligare en konferens, där man gick igenom de resultat som uppnåtts. Enligt rapporter hade över ett hundra kurser i *Sinwenz* startats, och sammanlagt över 2000 kineser utbildats i det

¹⁸ DeFrancis (1950), 98; här skiljer sig informationen hos DeFrancis och *Dangdai* åt hurtillvida denna grupp bestod av ryssar eller kineser. Jag håller DeFrancis linje för troligare.

nya alfabetet. Man avsåg förslag till förändringar i ortografin, och uttalade målet att utrota analfabetismen i sovjetiska fjärran östern, samt kritiserade dem som inte arbetat tillräckligt flitigt i detta syfte. Under de kommande åren infördes *Sinwenz*-undervisning i alla kinesiska skolor, där de första fyra åren ägnades åt att lära sig det nya alfabetet. Därtill publicerades ett femtiotal böcker, både läroböcker och litterära verk, samt ett antal tidskrifter skrivna helt eller delvis på *Sinwenz*.

Antalet utbildade ökade från 2 000 år 1932, till 5 200 år 1934, och år 1938 sades så gott som alla kineser i Sovjetunionen vara läskunniga i den nya skriften. Ett stort antal lärare utbildades också, så att det snart fanns en lärare för var 300:e person.¹⁹

4.2 Rörelsens intåg i Kina

Sinwenz började uppmärksammas i Kina redan under oktober 1931, då det publicerades artiklar om systemet i den Shànghäibaserade tidningen *Shenbao* 申报. Under de följande åren uppstod diskussion hos alla de grupper som redan var engagerade i den kinesiska språkfrågan, där den både stötte på mycket motstånd, och ett mycket starkt stöd. Det var först under 1934 som systemet fick ökad spridning och blev allmänt tankegodt. I Shànghäi och Běijīng startades studiegrupper i syfte att introducera *Sinwenz* till en bredare publik. Den nya skriften fick också stöd i studentrörelsen under 1934-35 där den användes som ett slags hemligt skriftspråk. I slutet av 1935 omfattade "Běijīngs studiegrupp för *Sinwenz*" över 800 medlemmar.²⁰ Under åren mellan 1934 och 1937 startades sammanlagt minst 70 liknande grupper i hela landet, det publicerades också 61 olika böcker, i omkring 120 000 exemplar, samt 36 olika tidskrifter på *Sinwenz*.²¹

Anmärkningsvärt för rörelsen var det stöd den uppbådade hos dåtidens stora kulturpersonligheter. Framför allt Lǚ Xùn 鲁迅, men också Máo Dùn 茅盾 och Guō Mòruò 郭沫若, gav sitt aktiva stöd till rörelsen. De signerade alla ett upprop 1935, betitlat "Vårt förslag rörande införandet av en ny skrift" 《我们对于推行新文字的意见》 och som sammanlagt bar 688 namnunderskrifter. Uppropet löd bland annat: "Kina befinner sig på en punkt mellan liv och död, vi måste utbilda massorna, för att

¹⁹ DeFrancis (1950), 104.

²⁰ Ibid., 118.

²¹ *Danggai Zhongguo* (1995), 29.

lösa alla svårigheter tillsammans. Vid utbildningen av massorna stöter man dock tidigt på ett stort hinder. och detta hinder är kinesiska tecken, tecken som är svåra att särskilja, svåra att minnas och svåra att lära sig. Den skrift de kinesiska massorna behöver, är den fonetiska *Sinwenz*.” Lǚ Xùn skrev dessutom en mängd artiklar till stöd för *Sinwenz* och donerade även honoraren för dessa till rörelsen.

Vid tiden för den japanska invasionen av Běijīng 1937, utgjorde Shànghǎi rörelsens centrum. Då rörelsen i princip nådde ett halt i de ockuperade områdena, levde den kvar i koncessionsområdena. Shànghǎis utbildningskommisarie hade ett gott öga till *Sinwenz* och erkände det 1938 som ett officiellt skriftsystem. Han stödde också utbildning i skriften via Röda korset, vilka i augusti samma år redan hade utbildat åtskilliga tusen.²² Detta spred sig, och i Hong Kong legaliserades skriftsystemet ett år senare.

Systemet levde även kvar hos kommunisterna, när de efter den långa marschen hade anlagt sin bas i Yān’ān. *Sinwenz* var ursprungligen tätt förknippad med den revolutionära rörelsen – uppkommen i Sovjet, av redan då aktiva kommunister – och stötte därför på ett starkt motstånd från nationalistpartiet (vilka några år tidigare rentav hade avrättat en av rörelsens grundare, Qú Qiūbái), men fick ett snabbt gehör hos Yān’āns ledare. Även Máo Zédōng uttryckte, då och senare, kommunisternas mål gällande skriftreformen som att så småningom låta tecknen bereda plats för en fonetisk skrift.²³

4.3 *Sinwenz*s egenskaper

När Qú Qiūbái med flera började utveckla *Sinwenz* 1929, avsåg de till en början att bara göra mindre förändringar i *gwoyeu romatzy*, men man kom snart att vända sig emot några av detta systems mest centrala drag.

Den viktigaste skillnaden mellan de två systemen låg dock i avsaknaden av tonrepresentation. Detta var ett stort brott mot de rådande tankegångarna, som i hög grad dikterats av *Gwoyeus* förespråkare, att tonrepresentation var nödvändig. Skaparna av *Sinwenz* ansåg att tonnotering enbart komplicerade skriften, och därmed försvårade inlärning. Man godtog dock att tonrepresentation kunde förekomma i

²² DeFrancis (1950), 123.

²³ Han gjorde detta med den vaga formuleringen: “The script, under certain conditions, must be reformed”, vilket av *Sinwenz*-förespråkarna uppfattades som ett stöd av rörelsen; Norman (1988), 262.

nödfall, när risk för tvetydighet kunde föreligga. Ett sådant nödfall skulle exempelvis vara *mǎi* 买 och *mài* 卖, vilka båda är fria morfem med mycket snarlika betydelser ('köp' och 'sälj'), och med ton som enda särskiljande drag. I detta fall skulle man i *Sinwenz* kunna ändra stavningen till *maai* respektive *mai*. Listan med dylika undantag blev längre och längre med tiden.

Det förelåg dock i många fall en något oklar definition av vad toner faktiskt var. Qú Qiūbái ansåg exempelvis till en början att toner inte var annat än betoning, vilket ju också förekom i flera västerländska språk, utan att noteras i skriften. Denna uppfattning kritiserades av de skolade ryska lingvister, och formuleringarna som omnämnde toner som betoning ändrades således lagom till publiceringen av systemet 1931. Även senare kunde man dock stöta på idéer som att kineser i själva verket inte är medvetna om att de talar med toner.²⁴

Ett av de starkaste argumenten för avsaknaden av toner var *Sinwenz*s omfattande praktiska erfarenheter, både i Sovjet och i Kina. Närhelst tvivel uppstod, hänvisade man till någon av de otaliga lyckade försök som genomförts. Således kunde man vad gäller noteringen av toner konstatera att det i praktiken gick lika bra att skriva utan toner som med, varvid det förra, för enkelhetens skull, var att föredra.

Ett annat viktigt drag hos *Sinwenz* var även sammansättningen av ord, och framför allt nedtecknandet av grammatiska partiklar som affix på ord. Vanligt förekommande partiklar, exempelvis *de* 的/地, *le* 了, *zhe* 着, *ge* 个 etcetera, skrevs som suffix som *-d/t*, *-l*, *-zh*, *-g*.²⁵

Sinwenz noterade inte heller riksspråket, utan baserade sin ortografi på en blandning av olika nordliga dialekter. En viktig skillnad var att den särskiljde mellan så kallade mjuka och hårda konsonanter, som förekommit i äldre tiders kinesiska, och som försvunnit i Běijīnguttalet, men ännu fanns kvar i vissa dialekter i Shāndōng och i nordöstra Kina.²⁶ En anledning till detta var att de kineser som bodde i Sovjet när systemet först utvecklades huvudsakligen var från dessa områden.

I sitt motstånd mot riksspråket intog *Sinwenz*-företrädarna samma position som Láo Nǎixuān en gång gjort, i det att man ville konstruera separata skriftsystem för alla dialekter. Man ansåg att det främsta målet med en ny skrift var att sprida

²⁴ Zhi, Guang, *Sin Wenz Rhumen* (Beiping: Sinwenz yanjiuhui, 1936), URL: <http://www.pinyin.info/romanization/sinwenz/>.

²⁵ Qu Qiubai, "Luomazi de Zhongguowen haishi roumazi de Zhongguowen?" (1931), *Qu Qiubai wenji*, 4 vol. (Beijing: Renmin chubanshe, 1954), II, 680.

²⁶ Jerry Norman, *Chinese* (United Kingdom: Cambridge University Press, 1988), 260 f.

läskunnighet och bilda massorna, vilket gjordes bäst på det språk man redan behärskade. Enligt Qú Qiūbái var skriftreformen tudelad: dels skulle man skapa ett system för det allmänna språket, som han ansåg redan existerade och bestod av en blandning av mandarin och olika lokala språk, och dels separata system för olika dialekter.²⁷ När folk redan var läs- och skrivkunniga i ett språk, skulle sedan tillägandet av ett det allmänna språket gå lättare.

En av fördelarna med *Sinwenz* var att det var relativt lätt att bemästra. Enligt olika källor kunde det ta mellan en halv till tre månader att lära en utbildad person skriften, och upp till två år att göra någon helt läs- och skrivkunnig, vilket skilde sig markant från de åtskilliga år som krävdes för en teckenskrift. *Sinwenz* förespråkare ansåg rentav att en massutbildning i teckenskrift inte var ekonomiskt möjligt.

Många inom *Sinwenz* yrkade även på en vidareutveckling av den litterära revolution som skedde under 4 maj-rörelsen, i övergången från *wényán* till *báihuà*. Man betraktade reformen som ofullständig, då den fortfarande hade alltför starka drag av den klassiska kinesiskan, vilket på många sätt var ett direkt hinder för den fonetiska skriftens framgångar (mer om detta senare, under 7.2.3).

4.4 *Sinwenz*s nedgång

Trots ett stort stöd och många initiala framgångar, började rörelsens stjärna dala i början av 1940-talet. *Sinwenz* erkändes i Yan'an som likvärdigt med teckenskriften, och det kungjordes att alla viktiga lagar och meddelanden skulle skrivas både med tecken och med den nya skriften. När en studiegrupp i *Sinwenz* bildades i Yan'an 1940, efter flera år av arbete med spridning av skriften, stod dock klart att dess huvudsakliga uppdrag inte längre var att ersätta den traditionella skriften, utan snarare att använda den för att utbilda analfabeter, för att på så vis möjliggöra studiet av politik och även av tecken. Detta stöddes av många högt uppsatta personer, däribland Máo själv.²⁸

I Sovjet hade det börjat redan tidigare, där språkpolicyn ändrades under Stalins regim, från att vara tämligen öppen för en mångfald av språk och skriftsystem, till en genomgripande kyrillisering. Större delen av de i Sovjet boende kineserna assimilerades antingen in i de platser där de bodde, eller flyttade tillbaka till Kina.

²⁷ Qu Qiubai, "Xin Zhongguowen cao'an" (1932), *Qu Qiubai wenji*, 4 vol. (Beijing: Renmin chubanshe, 1954), II, 706.

²⁸ De Francis (1950), 130.

I Yan'an minskade stödet under 1940-talets första år från att ha varit tämligen entusiastiskt, till ett mycket svagt officiellt stöd. Kanske var reformen för radikal även för kommunisterna.

5. Modern utveckling

Trots en stor entusiasm för skriftreform under 1920- och 30-talen, svalnade intresset för både *Gwoyeu* och *Sinwenz* under 1940-talet. Kina befann sig i inbördeskrig, och det fanns mer aktuella problem att ta hand om. Först efter revolutionen och grundandet av Folkrepubliken Kina, togs arbetet upp på nytt. Denna gång tog dock reformerna en annan riktning.

Under Folkrepublikens första år debatterades romanisering tämligen flitigt, och många av de gamla reformatörerna såg nu chansen att få sina idéer förverkligade. Varken *Gwoyeu* eller *Sinwenz* kom dock till användning, utan en mellanväg mellan de två systemen kom i dagen. Man konstruerade ett system som närmade sig *Sinwenz* i stavning, i det att den saknade en avancerad tonstavning, men valde ändå att notera toner, med hjälp av diakritiska tecken. 1958 offentliggjordes det nya systemet *Hànyǔ pīnyīn* 汉语拼音. I ett tal hållet av Zhōu Ēnlái 周恩来 1958, betonades att syftet med det nya systemet heller inte var att skapa ett nytt skriftsystem ämnat att ersätta tecken, utan att det skulle ha uteslutande supplementär status, och indikera standarduttalet för tecknen, för användning i undevisning, lexikon, samt för att konstruera skriftsystem för olika minoritetsspråk.²⁹

Trumfkortet i skriftreformen var istället förenkling av tecken. Detta var ingen ny idé. Redan tidigt fanns förslag till olika förenklingar av tecknen, dels genom att reducera dess antal till att täcka alla de nödvändigaste stavelserna, dels genom att reducera antalet streck i varje tecken, och därmed göra dem lättare att lära sig. Qián Xuántóng publicerade till exempel i slutet av 1910-talet, en lång lista på historiska förenklingar, som han ansåg redan existerade, men borde ges officiell status.

Kommunistregeringen genomförde en omfattande reducering av streck i varje tecken, genom att publicera två listor med förenklade tecken, en 1956 och en annan 1964. Ytterligare en uppsättning publicerades 1977, men drogs tillbaka knappt tio år senare, 1986, då den var dåligt genomarbetad och inte fick samma genomslag som

²⁹ Chou En-lai (Zhou Enlai), *Reform of the Chinese Written Language* (Peking: Foreign Languages Press, 1958).

den förra.³⁰

Man tog också tydlig ställning i de stora frågor som präglade debatten under decennierna, i det att man beslöt behålla tecken, och använda *pīnyīn* enbart som ett medel att sprida det Běijīngbaserade riksuttale – nu omdöpt till *pútōnghuà* 普通话.

Kommunisternas språkpolicy hade många förtjänster. Framför allt var detta första gången en språkreform genomfördes på stor skala med statligt stöd. Man löste problemet med romaniserad skrift, genom att behålla teckenskriften, och förpassa den fonetiska till att vara uttalsbetecknande. *Pīnyīn* lyckades också väl internationellt och är idag den accepterade standarden, och har därmed ersatt det tidigare Wade-Giles-systemet (som inte behandlats i denna uppsats).³¹

Kommunisterna accepterade också – trots sitt ursprungliga stöd för *Sinwenz* – den lösning på landets språkliga mångfald, som långt tidigare accepterats av den föregående nationalistregeringen, nämligen spridningen av ett riksspråk.

Republiken Kinas regering etablerade sig efter revolutionen på Táiwān. Här var *Gwoyue* redan ett officiellt transkriptionssystem, men fick aldrig företräde framför *zhùyīn fúhào*, som används än idag. *Gwoyue* döptes också på fyrtioalet om till *yìyīn fúhào* 译音符号, för att ytterligare betona dess funktion att uteslutande översätta ord till andra språk. Det ändrades återigen på åttiotalet till att överge tonnoteringen till förmån för diakritiska tecken.³²

Gwoyue användes dock länge utomlands, framför allt i USA, vid undervisning av uttal till studenter i kinesiska.³³

6. Sammanfattning

De båda systemen *Gwoyue* och *Sinwenz*, uppkom i en tid då mycket av Kinas språk och kultur omvärderades. Detta hade börjat med moderniseringsrörelsen, för att fortsätta under Republiken Kinas första år. Under 4 maj-rörelsen nådde dessa strömningar sin kulmen, och många började förespråka att helt ersätta den gamla teckenskriften med en latinsk skrift, för att på samma gång göra sig av med den gamla tidens ideologi.

³⁰ Chen (1999), 155, 159.

³¹ Wade-Giles-romaniseringen skapades av Wade under 1800-talets mitt och fick sin slutgiltiga form av Giles 1892. Det var länge det internationellt vanligast förekommande systemet för att transkribera kinesiska ord.

³² Chen (1999), 189.

³³ Ibid., 184.

Ett av de mest trängande skälen var vid sekelskiftet behovet av modernisering. Man såg hur Kina befann sig långt efter utvecklade industrinationer både militärt, teknologiskt och ekonomiskt, och även efter närliggande grannländer, såsom Japan. En av anledningarna till detta ansåg man vara den kinesiska skriften. Japan utgjorde vid denna tid en stor inspirationskälla, då man nyligen genomfört en skriftreform, som delvis ersatte de kinesiska tecknen med en fonetisk skrift, och där man också minskade analfabetismen på stor skala. Där hade man också just det som man önskade för Kina: en stark militär och en snabb teknologisk utveckling.

Problemet med de kinesiska tecknen var dels dessas komplexitet. Förutom att vara mycket omfattande till antal, var de också, på grund av en stor avsaknad av fonetisk information, svåra att tillägna sig på egen hand, utan hjälp av en lärare. Därför var den stora majoriteten av befolkningen varken läs- eller skrivkunnig, vilket behövde förändras om Kina skulle komma ikapp de industrialiserade nationerna, där läskunnigheten var hög. Den omedelbara lösningen på detta problem var att konstruera en supplementär fonetisk skrift, som kunde förmedla uttalet för varje tecken, och därmed återföra en koppling till det talade språket, och göra dem lättare att tillägna sig.

Ett annat problem var att tecknen försvårade inlånandet av nya termer i språket, termer som var nödvändiga för den nya tekniken och vetenskapen. Vid inlånandet och myntandet av nya begrepp kunde man dels skapa nya tecken, vilket i sin tur ökade teckenmängdens omfång, och dels forma ord av redan befintliga tecken, antingen fonetiskt eller semantiskt. Alla dessa sätt var klumpiga, och passade inte för den stora mängd nya ord som behövdes. Vissa såg därför en fonetisk skrift som användbar framförallt vid översättandet och myntandet av nya substantiv och namn.

Dessutom fanns en längtan efter nationell ening. Efter sekler av ockupation, och i en tid då kejsarhuset började vackla, ville många reformatörer stärka landet internt. Därför strävade man efter att skapa ett gemensamt språk för hela landet, och konstruerade fonetisk skrift för att på ett enkelt sätt förmedla det korrekta – Běijīng-baserade – uttalet till landets olika delar. Detta var en av de centralaste stöttestenarna, och således den viktigaste skiljelinjen mellan skriftreformrörelsens olika grupperingar – de som ville skapa ett riksspråk och de som ville separera dialekterna. Denna uppdelning sträckte sig, som vi sett, över i stort sett hela skrift-reformsepoken.

Senare kom också, utöver moderniseringssträvan och nationalismen, en ännu starkare vilja till uppbrott från det gamla, i och med 4 maj-rörelsen. Nu ville man

ännu mera genomgående göra sig av med den gamla tidens filosofi och ideologi, och i samband med det också den gamla tidens litteratur. Både skrifter och skrift ansågs vara indränkta med konfucianism och daoism – den gamla tidens ideologiska boja. En lösning på, och ett uppbrott från, detta var omställningen i slutet av 1910-talet från att skriva på den klassiska *wényán*-stilen, till att skriva på *báihuà* – en stil som mer närmade sig det talade språket. Detta är en av de största litterära omställningarna Kinas historia. *Báihuà* hade redan funnits under en lång tid, och använts i religiösa och folkliga skrifter, samt i de stora episka romanerna. Snarare än en genuint talspråksbaserad stil, var den en form av *wényán* med talspråksmässiga inslag, varför den också saknade motsvarighet i något riktigt mänskligt talat språk. Det var i hög utsträckning denna skrivna stil som propagerades av 4 maj-rörelsens representanter.

Man började också vid denna tid, för första gången på stor skala, förespråka ett totalt övergivande av teckenskriften.

Detta var början till romaniseringsrörelsen. De reformatorer som nu lät sig höras, hade många studerat utomlands, i USA, Europa och Ryssland, och var väl förtrogna med dessa länders språk och skriftsystem. Till skillnad från rörelsen runt sekelskiftet, såg man inte längre Japan som en förebild, utan motsatte man sig det aktivt, varför en latinsk skrift nu tedde sig mer och mer gångbar.

Gwoyeu var ett ytterst sofistikerat romaniseringssystem, skapat av dåtidens främsta kinesiska lingvister, varav Zhào Yuánrèn var den mest framträdande. Man lade stor vikt vid tonnotering via komplicerade ortografiska regler, och baserade också dessa regler på uttalet hos ett riksspråk, utformat efter en faktiskt talad Běijīngdialekt. Kritiken av detta system bestod just i att det var alltför svårt för vanligt folk, och endast lämpat för lingvister. Det fick heller aldrig erkännande som det självständiga skriftsystem det var, utan förpassades till en supplementär status till tecknen av nationalistregeringen.

Sinwenz var från början mera praktiskt inriktat. Dess huvudsakliga funktion var att sprida läs- och skrivkunnighet bland Kinas analfabeter, och betonade därför enkelhet framför exakthet. Därför valde man att inte notera toner, annat än när det var absolut nödvändigt. Man valde också att först undervisa folk i separata skriftsystem anpassade efter de olika dialekterna, för att därefter undervisa i ett riksspråk. Systemet erhöll större erkännande på sin tid, och producerade mer empiriska resultat. Det fick dock heller aldrig fullt stöd från makthavarna – vilka i deras fall var kommunisterna – utan förpassades liksom *Gwoyeu* till supplementär status, för att sedan ersättas helt.

7. Diskussion

Debatten om fonetisering och romanisering av kinesiska, har sedan första början kretsat kring ett antal frågor. Den mest grundläggande är om kinesiska språket överhuvudtaget kan skrivas med fonetisk skrift, eller om det till sin natur är beroende av tecken. Därefter kommer frågor om hur ett sådant fonetiskt system skulle se ut, vilka symboler som skulle användas, vilket språk man i slutändan skulle skriva, hur detaljerad en sådan skrift bör vara etcetera. Även frågor om de praktiska implikationerna av en sådan radikal skriftreform har förkommit.

I denna del ska jag försöka besvara dessa frågor mera genomgående, tillika med de frågor jag ställde i början.

Först kommer jag behandla de skäl som förekommit för att överge teckenskriften till förmån för en fonetisk skrift, och se vilka dessa var och om de var goda. Därefter kommer jag ta upp frågan om en fonetisk skrift ens är möjlig. Jag kommer här utveckla den kritik som förekommit mot en fonetisering, och analysera denna utifrån lingvistisk teori. Denna del kommer behandla både det kinesiska talspråket – genom att betrakta definitionen av ett ord – och det skrivna språket, samt kopplingen mellan de båda. Slutligen kommer jag svara på frågan om varför den romanisering som förespråkades av de båda systemen inte blivit av.

7.1 Skäl till romanisering

Som vi sett har det förekommit ett flertal skäl till att vilja reformera den kinesiska skriften. Tecknen beskylldes tidigt dels för att förhindra läskunnighet, och dels för att cementera gamla ideologiska föreställningar.

Om man betraktar dessa åsikter genom den utveckling som skett sedan dess, kan man konstatera att de i hög grad saknar giltighet. När man ser på den nivå av läskunnighet språkområdet befinner sig på idag, både med förenklade tecken på fastlandet, och på Táiwān där samma tecken som användes då ännu är i bruk, ser man att en låg läskunnighet inte nödvändigtvis är tecknens skuld. Läskunnighet verkar snarare beroende av utbildningssystemet, och inte av vilken skrift som faktiskt undervisas.³⁴

Tecknens ideologiska last kan man också betvivla i sken av de litterära förändringar som skett sedan dess. Den tillbakahållande effekten låg inte så mycket i tecknen som i den gamla litterära stilen där tecknen användes, vilken med rätta kan

³⁴ Taylor (1995), 17.

anses ideologiskt färgad, genom sin starka påverkan från äldre tiders klassiker. Tecken används idag för att skriva en modern kinesiska, i samhällen som i hög grad brutit med sin forna ideologi. Båda dessa skäl var således mer förknippade med det gamla samhället än med teckenskriften som sådan.

De skäl som grundade sig på nationalism och behovet av nationell ening via språket, har visat sig ha stor gagn av en fonetisk skrift. Det riksspråk som debatterades länge, infördes efter 1950 både på fastlandet och på Táiwān. Däremot var detta inte avhängt en latinsk skrift, utan enbart av fonetisk skrift av vilket slag det än må vara. Därför tjänade *zhùyīn fùhào* detta syfte på Táiwān, och *pīnyīn* på fastlandet.

Problem återstår möjligen än idag vid införlivandet av nya termer, och översättningen av namn. Detta blir dessutom ännu mer aktuellt i och med Kinas ökade internationalisering, då nya ord både behöver tas in i språket. Som vi sett är de olika metoder som används för att införliva nya termer i det skrivna språket tämligen omständiga och ineffektiva. Man kan se exempel på detta bland många moderna termer (exempelvis 'e-mail') som används i det talade språket, men inte har någon naturlig motsvarighet i det skrivna.

Tecknen utgör ett stort hinder genom sin veritabla ogenomtränglighet för utlänningar som inte ägnat åtskilliga år till att studera dem. Oavsett om utbildningen har förbättrats, eller om tecknen förenklats eller ej, tar skriften fortfarande mycket lång tid att lära sig, både för modersmålstalare och utländska studenter. Detta medför också att de som väl lärt sig skriften även är mån om att behålla den.

Man kan således konstatera att många av de skäl som framlades i rörelsens början, under de senaste hundra årens utveckling visat sig inte vara helt välgrundade. Storskalig läs- och skrivkunighet i teckenskrift har kunnat genomföras – visserligen med den latiska skriftens hjälp, men inte med dess självklara ersättande av tecken som följd. Teckenskriften har också visat sig fungera väl i ett nutida samhälle. Även om ersättningen av teckenskriften av vissa kunnat te sig önskvärt, har detta visat sig på intet sätt vara helt nödvändigt.

Jag kommer återkomma till dessa skäl nedan, när jag svarar på den sista frågan under 6.3. Även om skälen inte var så starka, återstår ännu att se om en romanisering ens är möjlig.

7.2 Möjlighet till romanisering

De argument som genom historien har anförts mot en romanisering av kinesiska, har i hög grad baserat sig på uppfattningen att kinesiska språket till sin struktur omöjliggör en fonetisk skrift. Man har antagit att kinesiska skriven i fonetisk form, på grund av en stor mängd likljudiga ord, skulle göra sig allt för tvetydig och obegriplig. Jag ska därför börja med att diskutera vad som kan anses utgöra ett ord i det talade språket. Därefter ska jag se på hur detta ord kan te sig i skrift, både genom dess ortografi (i 7.2.2) och genom dess funktion i skriften (i 7.2.3).

7.2.1 Ord

7.2.1.1 Definition av ett ord

Om man vill undersöka det kinesiska språket närmre, är det klokt att börja med att se på vad som utgör ett kinesiskt ord. En sådan definition är dock omgärdad av problem. Det finns inga entydiga termer, och det är inte alltid klart om det är det talade eller det skrivna språket som hänsyftas. Kinesiskan saknar rentav ett ord för 'ord': ibland används *cí* 词 som härstammar ur språktekniskt ordbruk och just syftar på det talade ordet (ibland används även det etymologiskt besläktade *cí* 辞, exempelvis i ordet *cídiǎn* 词/辞典 'ordbok'), men det gängse ordet är ändå *zì* 字, som betecknar ömsom 'ord' och ömsom 'tecken'. Till en början kan det därför vara på sin plats med några klargöranden.

För det första gör man hos i stort sett hela den moderna lingvistikerna en åtskillnad mellan talat och skrivet språk, där man betraktar det talade språket som primärt, och skrift enbart som en fonetisk notation.³⁵ En bekräftelse är att det finns mänskliga samhällen som saknar skrift, men inga kända samhällen som bara har skrift och saknar tal. Detta talade språk förutsätts vara uttydligt och begripligt, varvid allt som kan sägas följaktligen också kan skrivas begripligt fonetiskt.³⁶ Detta gäller även för kinesiska.

För det andra finns det inte någon tydlig definition av vad som utgör ett ord i något språk. Ett sätt att definiera ett ord är att förlita sig på en talarers intuitiva känsla av vad som utgör ett ord, och konstatera att en talare som blir avbruten är mer

³⁵ Vad som menas med 'fonetisk' är alltid en konventionaliserad notation, då det inte finns några naturliga skriftsystem som exakt motsvarar det talade språket (jmf. det internationella IPA-alfabetet). Jag använder ordet 'fonetisk' i denna betydelse.

³⁶ DeFrancis (1950), 139 ff.

benägen att börja från närmsta föregående ord snarare än mitt i ett ord.³⁷ Den mest vedertagna definitionen är dock helt enkelt ”allt som står mellan två mellanrum” i en text.³⁸ Skriften har således – förutom att vara en fonetisk notation – också en segmenterande funktion, och utgör i någon mån definitionen av vad som är ett talat ord.

7.2.1.2 Stavelser och enstavighet

Med detta i bakhuvudet, kan vi fortsätta med att se hur man ska definiera ett kinesiskt ord. Ett ord har ofta sagts betecknas av ett enskilt tecken. Ordböcker baseras på enskilda tecken, och de artiklar som består av två tecken eller fler betraktas som sammansatta ord. Ett tecken, omvänt, utgör också exakt en stavelse, varför ett kinesiskt ord kan sägas vara en stavelse långt.

Detta antagande har gett upphov till definitionen att kinesiska som ett så kallat enstavigt – eller monosyllabiskt– språk. Detta är ett viktigt antagande, och har, trots sin felaktighet, haft en enorm inverkan på diskussionen om kinesiska språket i allmänhet, och på spåkreformen i synnerhet.

Parallellt med att vara monosyllabiskt, anses kinesiskan också vara ett tämligen stavelsefattigt språk – detta med rätta. Kinesiska består av lite grovt 1300 olika stavelser, vilka består av cirka 400 olika fonetiska enheter kombinerat med fyra toner, där varje ton i praktiken inte används med varje enhet. Detta är bara en bråkdel av de olika stavelsekombinationer som förekommer i exempelvis engelskan.

Ur dessa två antaganden följer att kinesiskan naturligt måste bestå av en stor mängd homofoner (ord med likadant uttal). Detta kan tyckas uppenbart om man exempelvis ser på alla de betydelser som uttalet *shi* kan ha.³⁹ Ett sådant språk skrivet fonetiskt skulle således bli fullkomligt obegripligt, då det vore omöjligt avgöra vilket av alla ord som menas med ett visst uttal.

Det är detta som menas med tecknens makalösa anpassning till kinesiskans problem, eftersom det i detta fall uteslutande är tecken som förmår differentiera mellan alla olika betydelserna hos en stavelse, och därmed göra texten begriplig. Från äldsta tider fram till idag har också iakttagelsen gjorts att bildade kineser själva inte

³⁷ Chao (1968), 151.

³⁸ Hannas (1997), 178 ff.

³⁹ Zhao Yuanren författade som ett exempel på detta en liten berättelse på *wenyan*, som med tecken skrevs “石室诗士施氏...”, och som i talad form löd ”Shi shi shi shi shi shi...”. För en analys av denna se N. G. D. Malmqvist, *Problems and Methods in Chinese Linguistics*, The twenty-fourth George Ernest Morrison lecture in ethnology 1962 (Canberra: Australian National University, 1962).

förstår sitt eget tal, utan ideligen måste skriva tecken i händer eller i luften för att visa vad som verkligen menas.⁴⁰ Trots att det föregående resonemanget är logiskt riktigt, är det ändå något märkligt med den sista iakttagelsen – hur kan ett sådant talspråk, som inte är begripligt i sig själv, existera?

Svaret är att det gör det inte.

Problemet ligger i uppfattningen av kinesiskan som ett monosyllabiskt språk. Detta i sin tur härrör i ur en hopblandning av det klassiska skrivspråket och det talade. Det klassiska *wényán* är skrivet på en mycket stram stil, där varje tecken utgör ett ord, och som i uppläst form, mycket riktigt, blir fullkomligt obegriplig. Här utgör homofonerna ett verkligt problem. Därför kan de bildade kineser som försöker tala som de skriver, verkligen vara hänvisade till att skriva tecken i handen.

Ursprunget till *wényán* är omdiskuterat – antingen var det en fonetisk skrift i arkaisk tid då uttalet var annorlunda, eller så var det ett system för sammandragningar av längre, flerstaviga ord – men faktum är att det under åtskilliga sekler, rentav millennier, inte haft någon större koppling till det talade språket alls, utan endast varit avsett att skrivas och läsas. Att detta skriftspråk är monosyllabiskt, säger således inget om det talade språket.

Synen på kinesiska som ett språk bestående av monosyllabiska ord, är således en missuppfattning, härrörande ur en hopblandning av tal och skrift. Definitionen av ett kinesiskt ord kräver därför en annan beskrivning, baserad på det primära, talade språket.

7.2.1.3 Morfem

Istället för att betrakta en stavelse som ett ord, är det rimligare att betrakta det som ett morfem, det vill säga den minsta betydelsebärande delen av en utsaga. Tecknet representerar fortfarande en stavelse, men denna stavelse är inte nödvändigtvis ett ord. Man kan därför inte kalla språket som sådan monosyllabiskt, utan man kan på sin höjd säga att det har en monosyllabisk morfologi.

Om man ser närmre på morfemen, kan man urskilja ett antal grupper. DeFrancis skiljer mellan bundna, semibundna, eller fria morfem. Bundna morfem förekommer alltid tillsammans med ett annat morfem, och betyder inget för sig själv, semibundna morfem kan kombineras med ett begränsat antal andra morfem, och fria

⁴⁰ Från Matteo Ricci på 1600-talet, via protestantiska missionärer, fram till Sampson (1985), 170.

morfem utgör i sig själva ord.⁴¹ Zhào Yuánrèn skiljer dessutom mellan morfem som alltid har ett annat morfem före det (ex. -men -们, pluralsuffix), efter det (ex. dì- 第-, numeralprefix), samt sådana som har ett morfem antingen före eller efter det, och de som kan stå tillsammans med ett annat morfem men inte nödvändigtvis måste göra det (vilka båda utgör de flesta artiklar i ett lexikon).⁴²

Innan man tar upp problemet med homofoner, måste man således se vilken grupp dessa homofoner tillhör. Tvetydighet kan egentligen bara uppstå bland de fria morfemen – hos de två andra grupperna förekommer de alltid i kombination med ett annat, och kan därför inte förväxlas, såtillvida inte kombinationen också har samma uttal, vilket är mindre sannolikt. De fria morfemen kan dessutom ingå i lexikaliserade fraser, i så kallade verb-objekt-sammansättningar (exempelvis *chīfàn* 吃饭 'äta mat').

Utöver detta spelar också ordklass och kontext en avgörande roll. Så länge de homofona orden – både en- och flerstaviga – hör till olika ordklasser eller och har vitt skilda semantiska innebörder, föreligger heller ingen risk för missförstånd.

Som framgått är att den talade kinesiska språket inte monosyllabiskt, som ofta antagits, utan polysyllabiskt. Därför är heller inte problemet med homofoner av avgörande betydelse för det talade språkets begriplighet – vilket även framgår med önskvärd tydlighet för alla de som någonsin gett sig in på att prata kinesiska.

7.2.2 Ortografi

Om man återgår till det tidigare antagandet att skriften har en segmenterande funktion, ser man att de kinesiska tecknen har ett problem: de segmenterar inte ord utan endast morfem. Det finns ingenting i en skriven kinesisk sats som visar vad som verkligen är ett helt ord.

Gwoyue och *Sinwenz* löste detta på liknande sätt: via sammanskrivning av morfem. Genom att skriva samman bundna och semibundna morfem och skilja dem åt med mellanrum, definierar man vad som utgör ett ord, och löser också i hög utsträckning problemet med homofoner.

När man börjar behandla den fonetiska skriften stöter man dock på samma problem som med talet, nämligen homografer – ord som skrivs lika. Detta är inte ett stort problem när det gäller teckenskriften, eftersom tecknen förmår att väl differen-

⁴¹ DeFrancis (1950), 149.

⁴² Chao (1968), 143.

tiera mellan liknande ljud. Som vi sett utgör homofoni i praktiken inget problem, men när dessa ljud nedtecknas fonetiskt sker en reducering av den betydelseskiljande informationen i talet – betoning, prosodi med mera – och kvar blir bara en förenkling av de rent fonetiska delarna. Här räcker inte alltid samman-skrivningen av ord, och inte heller ordklass och kontext, utan det blir en fråga om stavning.

Vad gäller stavning skiljer sig *Gwoyeu* och *Sinwenz* åt avsevärt. En viktig del av kinesisk fonologi består av toner. En stor del av de homografer som kvarstår efter sammanskrivningen av ord, skulle upplösas om varje stavelses ton också noteras. *Gwoyeu* lägger, som redan framgått, stor vikt vid tonnoteringen, även vid de stavelser som uttalas med stum ton (där stumheten noteras med en punkt framför stavelsen, och tonstavningen står kvar). *Sinwenz* väljer däremot att inte notera toner, med argumentet att dessa dels skiljer sig åt för mycket mellan dialekter för att vara till hjälp, och dels att de inte alls behövs annat än i nödfall.

Här finns det inget självklart rätt eller fel. Toner har en viktig betydelseskiljande funktion, men inte alltid när betydelsen redan är otvetydig; att utelämna toner kan fungera väl i flesta fall, men kan ge upphov till olösbare tvetydigheter. Medan *Gwoyeus* ortografi tenderar att bli för komplicerad, tenderar *Sinwenzs* att bli alldeles för enkel. Detta är också ett vanligt argument från båda grupperna: *Gwoyeu* har anklagats för att vara lika svår som teckenskriften för vanligt folk, och *Sinwenz* har anklagats för att försumma avgörande fonetisk information. Ett skäl till detta kan vara de båda systemens olika målsättningar, och framför allt deras olika målgrupper. *Gwoyeu* var avsett att skriva alla former av texter, och även enskilda stavelser, utan tvetydighet. Det är i någon mån skapat för det breda sortiment av texter som ett bildat klientel kan tänkas vara intresserade av. *Sinwenz* främsta mål var å andra sidan att sprida läskunnighet bland analfabeter, varför det också förlitade sig på ett enklare språk och ett mer begränsat omfång av kontexter, där risken för missförstånd varken var lika överhängande eller avgörande.⁴³

7.2.3 *Skrivspråk*

Om nu den potentiella tvetydigheten i talad kinesiska blir försumbar genom den stora mängd polysyllabiska ord som där finns, och om tvetydigheten i skriften kan kringgås genom sammanskrivningen av ord och noteringen av toner, återstår ändå ett viktigt

⁴³ DeFrancis (1950), 179.

problem. Detta är problemet med vad som faktiskt skrivs.

Både i Kina och i Väst hade det skrivna ordet länge företräde framför det talade. Lingvistikens fram till början av 1900-talet baserades uteslutande på skrivna källor, och i Kina sågs allt som inte skrevs på *wényán* som vulgärt. Inom lingvistikens skedde det tidigare nämnda paradigmskiftet, till att ge talspråket företräde framför skriften. I Kina utövar dock *wényán* fortfarande ett stort inflytande på uppfattningen och utformningen av språket.

Trots övergången från den klassiska stilen, till en stil baserad på talspråk, gör sig ändå en skriven text än idag, översatt till fonetisk form, tämligen svårförstålig. Trots det talade språkets polysyllabism, strävar det skrivna språket fortfarande efter monosyllabism. Detta beror dels på den klassiska stilens inflytande, och dels på tecknens inverkan.

Den klassiska stilens närvaro i moderna texter syns inte bara i denna stils strävan efter enstavighet (som behandlats tidigare), utan också i den stora mängd fasta uttryck, eller *chéngyǔ* 成语, som förekommer. Detta är ett direkt arv från Kinas flertusenåriga litteraturhistoria, då de alltid är hämtade från framträdande verk ur landets digra litteraturkanon. Dessa *chéngyǔ* ger texten en litterär känsla, och är väl anpassade till den lapidariska förmåga som tecknen upplåter. Även om man inte känner till ursprungsverket i fråga, går det ändå i hög grad att sluta sig till deras betydelse genom tecknen. Skrivna i fonetisk form kräver de dock en förhandskunskap om uttryckets betydelse, vilken annars blir omöjlig att gissa sig till, och en stor anhopning av dem kan göra en text mycket svårläst.

Enstavigheten i skrivna texter, baseras dessutom på tecknens egenskaper. Då ett tecken förmår förmedla lika mycket information i en stavelse som talspråket måste göra i flera, blir nedtecknandet av talspråkets extra stavelser i den skrivna texten överflödig. En text som utnyttjar tecknens natur till fullo, blir därför tämligen opassande för talat språk. I teckenskrift räcker det att uttrycka sig i morfem, där man i fonetisk skrift behöver hela ord. Ett exempel är konventionen att i skrift bara använda tecknet *yǐ* 已 'redan' för att skriva det som i talat språk måste uttalas *yǐjīng* 已经 'redan'.

En genuin latinsk skrift är, som vi sett, fullkomligt möjlig, om man tar tillvara de drag som finns i den talade kinesiskan. En sådan skrift skulle behöva segmentera talet i ord snarare än i morfem, och vid behov använda stavning för att tydliggöra både fonetiska och semantiska skillnader. Den skulle också behöva vara polysyllabisk

med minimala monosyllabiska inslag. Det vore alltså inte en fråga om en översättning stavelse för stavelse från en befintlig skriven text, utan skriften skulle vara en översättning, och som sådan ha en helt annan prosodi och estetiska värden än vad som förknippas med en teckenbaserad skrift.

7.2.4 *Situationen idag*

Kina har förändrats avsevärt under det gågna seklet, och möjligheterna till en skriftreform idag kan ses som avsevärt större än den var då *Gwoyeu* och *Sinwenz* verkade. Läskunnigheten är idag förhållandevis hög, och det finns ett utvecklat skolsystem. Detta var en viktig målsättning hos båda systemen, och dess genomförande – visserligen med andra medel än vad de båda rörelserna förespråkade – är en förutsättning för någon form av skriftreform. Det riksspråk som förespråkades av bland andra *Gwoyeus* anhängare är även det till stor del infört.

De flesta unga idag är dessutom skolade i användningen av en latinsk skrift – genom studierna i *pīnyīn* under grundskolans första år – varför bokstävernas form på intet sätt ter sig så främmande som de gjort tidigare. *Pīnyīn* utgör också en av de vanligaste vanligaste inputmetoderna för tecken i datorer (liksom med *zhùyīn fúhào* på Taiwan), så en stor del av alla datoranvändare är redan lika vana att skriva med latinsk skrift som att skriva med teckenskrift.

Faktum är dock att kraven på romanisering idag är i det närmsta obefintliga, varför dessa iakttagelser är rent akademiska.

7.2.5 *Sammanfattning*

Att skriva kinesiska med en latisk skrift är som vi har sett alls ingen omöjlighet. Definitionen av ord som enstaviga, och därmed benämningen av kinesiska som ett monosyllabiskt språk, har visat sig härröra ur en missuppfattning av det kinesiska språkets natur. Språket är i själva verket polysyllabiskt, varvid problemet med homofoner – som var av den logiska följd av den förra definitionen – minskar i betydelse.

Att nedteckna detta språk fonetiskt möter heller inga större problem, och de homografer som uppstår kan göras otvetydiga genom en välutvecklad ortografi, med hjälp av sammanskrivning av ord och notering av toner.

Det enda egentliga tekniska problemet vid införandet av en latinsk skrift, är de drag i den moderna skrivna stilen som härrör ut den klassiska *wényán*-stilen. Då den klassiska stilen strävar efter enstavighet, återuppstår de problem med homofoner och

homografer som visat sig vara försumbara i talspråket. Alster skrivna på latinsk skrift måste således basera sig på det talade språket, och befintliga texter skrivna med tecken kan inte transkriberas rakt av, utan måste översättas till en stil som strävar efter flerstavighet i ord, snarare än enstavighet.

7.3 Hinder för romanisering

Om nu en romanisering av kinesiska är fullkomligt möjligt på tekniska grunder, och det fanns ett flertal grupper som under en lång tid arbetade aktivt i detta syfte, varför har den då inte blivit av?

Kanske beror detta på att skälen till att helt ersätta teckenskriften aldrig varit starka nog. Kina har lyckats nå en tämligen hög läs- och skrivkunnighet, och utvecklats industriellt och teknologiskt, även med en teckenskrift. Kanske kan man säga att Kina lyckats med detta *trots* sin skrift, men faktum kvarstår att tecknen inte utgjort det hinder som man en gång påstod.

Ett stort praktiskt hinder har också varit de drag av klassisk kinesiska i den skriva stilen som ännu är allestädes närvarande. Detta är tillika ett av skälen till att nämnda missuppfattningar om kinesiska språkets natur alltjämt fortlever, och att en romanisering rent intuitivt ter sig omöjlig. Att de skriftreformer, som förespråkades av företrädarna för *Gwoyeu* och *Sinwenz* inte blivit av, kan ses som ett resultat av en ofullbordad litterär revolution.

Den kanske viktigaste orsaken är dock att inget av de system som förespråkade en helromanisering fått något sammanhållet offentligt stöd. De första systemen, från *Lú Zhuàngzhāng* till *Láo Nǎixuān*, hade goda chanser, men befann sig vid en alltför instabil tidpunkt i Kinas historia. *Gwoyeu* och *Sinwenz* erhöll båda officiellt erkännande, men fick aldrig stöd för sina mest radikala reformer: att helt ersätta kinesiska tecken.

De system som däremot lyckades var *zhùyīn zìmǔ* och *pīnyīn*, som båda togs fram på myndigheternas begäran, och sedan genomfördes enhälligt. *Zhùyīn zìmǔ* har använts ända sedan det offentliggjordes fram till idag, och *pīnyīn* likaså. *Pīnyīn* har dessutom rönt större internationellt erkännande än något tidigare system. Deras bruk har dock alltid begränsats till ordböcker och undervisning, vilka är de områden de fyller störst direkt nytta. Den större målsättningen – helromanisering – har antingen motarbetats eller nämnts i förbigående, men aldrig erhållit ett aktivt stöd.

8. Slutsatser

Att en romanisering inte blivit av beror således inte på det kinesiska språket. De argument som anförts mot romanisering på tekniska och lingvistiska grunder, kan ses som behäftade med allvarliga missförstånd av kinesiska språkets natur. I själva verket är dessa problem lätt åtgärdade genom en välutvecklad ortografi, baserad på en korrekt analys av det kinesiska talspråkets fonologi. På detta vis är både *Gwoyeu* och *Sinwenz* lika användbara – tillika med ett otal lika bra eller bättre system som skulle kunna konstrueras. Det avgörande hindret ligger inte i skriftens utformning, utan i viljan att använda den.

Det föreligger även vissa praktiska hinder. Ett av dessa är den skrivna stilen, som än idag till hög grad är baserad på den klassiska stilen. Dessa drag beror i sin tur på de kinesiska tecknens möjlighet att uttrycka betydelse med mindre information än vad som krävs i talad form. Skriftreformen har således hamnat i ett slags Moment 22: tecknen kommer inte kunna ersättas så länge den skrivna stilen existerar, och den skrivna stilen kommer inte kunna ersättas så länge tecknen existerar.

Slutligen återstår bara ett problem. Denna uppsats har diskuterat om det kinesiska språket *kan* romaniseras och *hur* detta kan göras. Oavsett vad svaret på dessa frågor är, besvarar de inte den mer avgörande frågan: *bör* kinesiska språket romaniseras?

En romanisering skulle innebära att en stor del av det kinesiska kulturarvet skulle överges och kanske rentav falla i glömska. Tusentals år av sammanhållen skrifttradition skulle gå samma öde till mötes som latinet gjorde i Europa. Detta har kanske varit ett av de viktigaste skälen till att skriftreformerna tvekat: ingen har ännu velat fälla denna avgörande dom. Kanske har heller inga skäl uppstått som överväger detta resultat. Att formulera några sådana skäl faller också utanför ramen för denna uppsats. Ett är dock klart: om skälen blir starka nog, kommer det kinesiska språket inte utgöra något hinder.

Litteraturförteckning

Chao, Y.R. (Zhao Yuanren), *A Grammar of Spoken Chinese* (USA: University of California Press, 1968).

–, *Mandarin Primer* (1948), (USA: Harvard University Press, 1964).

Chen, Ping, *Modern Chinese: History and Sociolinguistics* (UK: Cambridge University Press, 1999).

Chou, En-lai (Zhou Enlai), *Reform of the Chinese Written Language* (Peking: Foreign Languages Press, 1958). Finns även tillgänglig i senare upplaga på hemsidan: http://www.pinyin.info/readings/zhou_enlai.html.

Dangdai Zhongguo de wenzigaige, ed. Wang Jun m.fl., *Dangdai Zhongguo congshu*, (Běijīng: Dangdai zhongguo chubanshe, 1995).

DeFrancis, John, *Nationalism and Language Reform in China* (New Jersey: Princeton University Press, 1950).

Hannas, Wm. C., *Asia's orthographic dilemma* (Hawai'i: Hawai'i University Press, 1997).

Li, Jinxi, *Wenzi gaige luncong* (Běijīng: Wenzigaige chubanshe, 1957).

Norman, Jerry, *Chinese* (United Kingdom: Cambridge University Press, 1988).

Malmqvist, N. G. D., *Problems and Methods in Chinese Linguistics*, The twenty-fourth George Ernest Morrison lecture in ethnology 1962 (Canberra: Australian National University, 1962).

Qu, Qiubai, "Putong Zhongguohua de ziyuan de yanjiu", i *Qú Qiūbái wenji*, 4 vol. (Běijīng: Renmin chubanshe, 1954), II.

–, "Luomazi de Zhongguowen haishi roumazi de Zhongguowen?" (1931), i *Qú Qiūbái wenji*, 4 vol. (Běijīng: Renmin chubanshe, 1954), II.

–, "Xin Zhongguowen cao'an" (1932), i *Qú Qiūbái wenji*, 4 vol. (Běijīng: Renmin chubanshe, 1954), II.

Ramsey, S. Robert, *The Languages of China* (New Jersey: Princeton University Press, 1987).

Sampson, Geoffrey, *Writing Systems* (Stanford: Stanford University Press, 1985).

Spence, Jonathan D., *The Search for Modern China* (New York: W.W. Norton & Co., 1999).

Taylor, Insup & Martin M., *Writing and Literacy in Chinese, Korean and Japanese* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995).

Unger, Marshall S., *Ideogram* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2004).

Zhi, Guang, *Sin Wenz Rhumen* (Beiping: Sinwenz yanjiuhui, 1936) URL: <http://www.pinyin.info/romanization/sinwenz/>.

Exempel på transkriberad text

Tecken:

西班牙造反的军队发出消息说：毕雨巴鄂的周围村庄合各山头都已经被他们占领。毕雨巴鄂城里有两处失火。现在造反军队的前线离开毕雨巴鄂只有二十里路。

Gwoyeu Romatzyh:

Spain tzawfaande jiundueyfachu shiaushyi shuo: Bilbao jouwei tsuenjuang her geh shantour dou yijing bey tamen jannliing. Bilbao chernglii yeou leangchuh shyhhuoo. Shiantzay tzawfaan jiundueyde chyanshiann likai Bilbao jyy yeou ellshyr lii luh.

Latinxua Sinwenz:

Sibanja zaofandi gyndui fachu siaosi shuo: Bilbao zhouwei cunzhuang xo go shantou du iging bey tamn zhanling. Bilbao chengli iou liangchu shxuo. Xianzai zaofann gunduidi ciansian likao Bilbao zh iou 20 li lu.

[Ur DeFrancis (1950), 206]